

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SAMLINGER

TIL

JYDSK HISTORIE OG TOPOGRAFI.

VIII. BIND. 1880—81.

UDGIVET

AF

DET JYDSKE HISTORISK-TOPOGRAFISKE SELSKAB.

AALBORG.

FORLAGT AF MARINUS M. SCHULTZ
OG TRYKT I STIFTSBOGTRYKKERIET.

Om Sildefiskeriet ved Sallingsund.

Af H. C. Strandgaard.

Der har fra gammel Tid været dreven et temmelig betydeligt Sildefiskeri ved Sallingsund og fornemmelig af Beboerne i Nautrup, Sæby og Vile Sogne paa den vestlige Side af Salling.

Dette Fiskeri har i Tidernes Løb udviklet sig under ganske bestemte Former og med nøjagtige Regler og Vedtægter for alt indtil den mindste Enkelthed, hvilke Bestemmelser nøje følges og overholdes. Men det har i de senere Aar tabt sig meget, paa Grund af, at Sildene nu ikke komme saa rigeligt ind i Fjorden som tidligere, og navnlig har det i den sidste Tid i en vis Retning begyndt at antage nye eller andre Former.

Jeg har derfor trøet, at det ikke vilde være uden Betydning at have noget optegnet om dette Fiskeri og dets særegne Indretning, saaledes som det er kommen ned til vor Tid og har været brugt af de ældre nulevende Fiskere. Og jeg troer, at det bedst kan beskrives under Betragtning af de tre Hovedpunkter: Vaadlaget, Redskaberne og Dragningen eller Udførelsen af selve Fiskeriet.

I. Vaadlaget.

De Fiskere, som have forenet sig om at udrede og bruge et Sildvaad i Forening for et Aar eller en Vinter, kaldes et Vaadlag. Et Vaadlag er som et lille Samfund for sig.

Til at bruge et Sildvaad hører 5 faste Mand og 2 Medhjælpere. Men da Fiskeriet til visse Tider bruges uafledeligt baade Dag og Nat hele Ugen om, og ingen Fisker godt kan holde ud mere end 24 Timer i Træk, saa hører der dobbelt saa mange Folk til et Vaadlag, nemlig 10 faste Mand og 4 Medhjælpere, som skiftevis afløse hinanden for hvert Døgn.

Man kan ogsaa sige, at et Vaadlag bestaaer af 30 Dage, og saaledes sige Fiskerne; men dette er maaske noget vanskeligere at forstaa. Dersom enhver af de ovennævnte 10 faste Mand have fuld Del i Fiskeriet, saa gaa de hver anden Dag eller tre Dage om Ugen. Dette udgjør altsaa 30 Dage, nemlig 10 Mand hver 3 Dage om Ugen. Men det kan være, at en Fisker ikke har mere end blot én Dag i Ugen, f. Ex. hver Mandag, og en anden Fisker har de to andre Dage. Saa bliver der altsaa mere end 10 Mand i Vaadlaget. Og dersom hver blot havde én Dag om Ugen at møde i, saa blev der indtil 30 Mand i Vaadlaget. Men det finder ikke Sted; det er kun undtagelsesvis, at nogle have enkelte Dage, og der er altid mest Sammenhold og Orden i Arbejdet, naar det er de samme Folk, der møde og fiske sammen.

Alligevel regne Fiskerne stedse efter 30 Dage, og Fortjenesten deles efter dette Forhold, altsaa i 30 Lodder. Den, som kun har én Dag om Ugen, har kun udredet en tilsvarende mindre Part af Redskabet og faaer kun $\frac{1}{30}$ af Udbyttet, og den, som har fuld Part eller 3 Dage, faaer Fortjenesten for 3 Dage eller 3 Tredivtede.

De Folk, som høre til et Vaadlag, deles i to Halvdele, første og sidste Halvfjerding. De, som gaa til Fiskeriet de »første« Dage i Ugen, nemlig Mandag, Onsdag og Fredag, kaldes første Halvfjerding, og de, som gaa de sidste Dage, sidste Halvfjerding.

Fiskerne gaa al Tid Aftenen eller Natten før den Dag, der er deres Mødedag. De, som skulle fiske om Mandagen, møde Søndag Aften, og de, som skulle fiske om Tirsdagen, Mandag Aften o. s. v.

I hver af disse Afdelinger er følgende 5 faste Folk: Skipperen, Stavnmanden, Hywwinanden, Klokkeren og Stenmanden, og 2 Medhjælpere, nemlig en »Pæsen« og en Haandlanger. I et Vaadlag er altsaa 2 Skipperer, 2 Stavn-mænd o. s. v.

Skipperen er Afdelingens Formand; han er den, der væsentlig raader for Fiskeriet og dets Udførelse, han forestaaer Udsalget af Fangsten sammen med Hywwimanden, han opbevarer og fordeler Fortjenesten og er altsaa Regnskabsfører og Kasserer. Til Skipper vælges en ældre, dygtig og indsigtfuld Fisker og derhos en Mand, som kan regne og skrive og har Agtelse for Ærlighed og Paalidelighed. Det at være Skipper er altsaa en Hæderspost og hans Værdighedstegn er det, at han — gaar i Støvlerne.

Hans Plads i Baaden er paa Skippersædet i Agterenden, og han giver Vaaddet ud. Han faaer ikke større Lod i Udbyttet end de andre. Kun faaer han de særegne Fisk, eller Fisk af anden Art, som undertiden kunne fanges i Sildvaad, f. Ex. en enkelt Ørred eller en stor Aal. Saadanne Fisk kaldes derfor Skipperfisk.

Men Skipperen er tillige Tjener for sit Mandskab, idet han bærer det, én for én, ud i Baaden, naar man skal ud, og ligeledes i Land igjen.

Stavnmanden sidder paa forreste Tofte i Baaden og roer Stavnaaren. Han hjælper især til at dreje Baadens Fart om i en passende Runding, mens Garnet udkastes, og ved Landing tager han Baadshagen og »holder Baaden af«, at den kan holde Stavnen lige mod Søgangen. Under Vaaddets Inddragning er hans Plads ved søndre Ende.

Hywwimanden sidder paa anden Tofte i Baaden og roer Hywwimandsaaren. Han drager paa nordre Ende; men naar Vaaddet »tager Heft«, eller ikke kan »landdrages«, det vil sige: trækkes helt til Land, fordi der er Sten eller anden Forhindring i Landingen, da er det hans Pligt at gaa ud i Baaden med Skipperen og indtage Garnet. Deraf kommer hans Navn; thi hywwi betyder at lette, højne, og hans Gjerning er altsaa at lette Vaaddet over og ind i Baaden. — Førend Vaaddet skibes, »løber« han nordre Halvvaad, det vil sige: gennemgaaer det og vender det omkring, saa at det ligger ret for til Indskibning. — Han fører Regnskab over Fangsten sammen med Skipperen og optæller Fangsten, eller paaseer og forestaaer Optællingen. Er han ikke færdig med at tælle, naar Vaaddet er skibet, og man vil ud igjen, da træder Haandlangeren i hans Sted i Baaden.

Klokkeren sidder paa tredie Tofte i Baaden, og han drager paa søndre Ende.

Stenmanden sidder paa fjerde Tofte i Baaden med sine Ben ud i det Rum, hvori Vaaddet lægges. Han drager paa nordre Ende, og naar Vaaddet indskibes, indtager han Neder-tjellerne med Stenene ved og lægger dem i Rette. Deraf kommer hans Navn.

Pæsenen er en Person af ringere Art end rigtige Fiskere. Han tages aldrig med i Baaden, han behøver ikke at være søvant, og der forlanges ikke, at han skal have stor Indsigt i selve Fiskeriet. Han holder ved Enden af Rebet, mens man roer ud og sætter Garnet, han drager med paa samme Ende, nemlig søndre Ende, og han ringer Rebene, det vil sige: samler dem sammen efter Dragningen og ordner dem i smukke, ringformige Stabler. Han har ikke Del i Garnets Udredning og egentlig heller ikke i Fortjenesten. Han lønnes dagevis og faaer gjerne $\frac{1}{30}$ af Fangsten. Han møder om Efteraaret ved Vaadlagets Dannelse og giver da gjerne en Potte Brændevin ved sin Antagelse, men faaer saa sin Part frit af Vaadlagets Brændevin siden.

Navnet Pæsen er Udtryk for, hvad han er, nemlig som allerede anført, en mindre bekvem Person, enten fordi han er gammel og aflægs, eller fordi han tidligere har levet ved anden Bondegjærning. Man siger om en, som er korpulent eller besværet af sin Fedme: han er saa tyk og saa pæsen, saa han knap kan gaa.

»Haltlangeren« eller Haandlangeren er ligeledes en antagen Medhjælper. Han faaer undertiden de enkelte Sild, som komme i Halvvaaddene, ellers lønnes han med en vis Løn dagevis. Fiskes kun en Snes eller $\frac{1}{2}$ Ol Sild, da faaer Haandlangeren gjerne det hele (men maa saa give Brændevin). Fiskes der rigeligt, da faaer han alt, hvad han kan bære.

2. Redskaberne.

Til Redskaberne hører fornemmelig Vaaddet. Dette bestaaer af flere Garn, som virkes og udredes af de enkelte Fiskere. De have følgende Navne: første Stavgarn, andet Stavgarn, æ Nisindstyw, æ Tisindstyw, æ Ølesindstyw, æ Kinninger og æ Houh. Denne sidste Del af Vaaddet, der er

den bagerste, poseformede Del, hvori Fisken samles, bestaaer af 4 Dele, nemlig 2 Overfjerdinger og 2 Nederfjerdinger. Houden udredes af Skipperne, de øvrige Garn tilvirkes og leveres af de andre Deltagere i Laget efter Aftale. Stav-garnene og de øvrige Garn i Halvvaaddene ere af enkelt Garn og større i Maskerne, Houden af toløbet Garn eller »Tvinde« og mindre i Maskerne. Stavgarnene ere c. 14 Alen brede eller dybe, de andre Garn henimod Houden bredere og Kin-ningsgarnet c. 24 Alen.

Efter at de enkelte Garn ere føjede sammen, »skydes de til Tjellerne«, det vil sige: syes eller befæstes til et Kantreb baade foroven og forneden. Disse Kantreb eller Tjeller ere spundne eller snoede af Haar af Hestemanke og -Hale.

Ved Nedertjellerne paabindes »hulborede« Sten i Sten-baand, de mindste under Stavgarnet, de større henad mod Houden. Den største og tungeste, som kaldes »æ Knudsten«, anbringes lige i Midten. Ligeledes paabindes ved hver af Stavene en større Vægt af 3—4 Sten, som kaldes Stavsten.

Ved Overtjellerne fastbindes »Fleh« eller »Flodd« af Kork til at bære Garnet op. De fordeles paa den samme Maade som Stenene med de mindste paa Stavgarnene og de større henad mod Houden. Den største, som kaldes »æ Skohf« og dannes af flere Plader af Kork, paabindes lige paa Midten oven over Knudstenen. Navnet Skohf kommer sandsynligvis af, at dette Flodd er det første, der kommer til Syne, skues, naar Vaaddet drages til Land.

Ved begge Yderender af Halvvaaddene anbringes en »Stav« eller et Stykke Træ som en Lægte, der tjener til at holde Tjellerne eller Vaaddets Over- og Nederkant udspændte fra hinanden.

Til Vaaddet hører 2 Reb, hvert c. 1000 Alen langt; de kaldes Ender, nordre og søndre Ende. Disse Reb dannes af flere mindre Stykker; enhver Fisker leverer nemlig et Reb paa 24 Favne for hver Dag eller hvert Lod, han har i Vaad-laget. Af disse »spidskes« eller sammenføjes 9 i et Stykke til hver Ende. Af de øvrige Reb dannes 2 Reservereb, kaldede Bundreb, 6 i hvert. Navnet kommer af, at disse Reb ofte ligge i Bunden af Baaden uden at blive brugte. Disse Bundreb anvendes kun, naar det antages, at Sildene

gaa langt fra Land, og man vil lægge Vaaddene saa langt ud i Fjorden som muligt.

36 Favne fra Vaaddet fastbindes et Stykke Grantømmer til hver Ende, som kaldes »Klæp«. De ere en 4 à 5 Alen lange og af Tykkelse som en smal Bjælke eller et Spændtræ. De fastgjøres til Rebene ved et omtrent 4 Alen langt Baand, kaldet Klæpsime, dannet af 2 sammensnoede Stykker Reb. Disse Klæp tjene til at bære Rebene eller Enderne op fra Bunden og vise, hvor Vaaddet er, og hvordan det føres af Strømmen, naar Garnet er lagt ud. — Den Del af Rebene, der er mellem Stavene og Klæppene, kaldes Stavreb, de øvrige Slagreb.

Alle disse Gjenstande og Dele, hvoraf Vaaddet bestaaer, møde samtlige Fiskere i Vaadlaget med om Efteraaret paa et af dem bestemt Sted og paa en bestemt Dag, naar Vaaddet skal »gjøres«. Først blive de enkelte Stykker tjærede i koghed Tjære, dog ikke Tjell og Fleh. Dette sker gjerne ude og noget fra Hus, for at der ikke skal ske Skade, i Fald der gik Ild i Tjæren. Fiskerne danne en Grube ned i Jorden, hvori Tjærekjedlen nedsættes. — Har man en Mand i Vaadlaget, som er dygtig nok til at »samle« Vaaddet, saa hjælper man sig selv; ellers tages en mere indsigtfuld Fisker til Hjælp. Det skeer dog ikke sjældent, at Vaaddet, skjøndt det kan være gjort med al Omhu, kan være »gal« eller »ingen Sild vil tage«, naar det kommer i Brug. Der er muligvis bunden for faa Sten ved, saa at det er for let og ikke søger Fjordbunden nær nok, eller Garnene have »for megen Evne« eller ere syede for stramt til Tjellerne. Der maa da rettes ved det.

Om Foraaret, naar Fiskeriet skal høre op, skilles Vaaddet atter ad, og hver af Fiskerne tager sit Stykke med hjem. Garnene kunne muligvis bruges foreløbig en Gang igjen, og Rebene kunne anvendes til Tøjr.

Et andet Hovedredskab er Baaden. Til Sildvaadbaade bruges store, sværtbyggede, fladbundede Baade. De ere i Almindelighed 10 Alen lange i Bunden og roes af 4 Aarer. Den forreste Aare kaldes Stavnaaren og ligger ud om Bagbord eller til Venstre. Den anden kaldes Hywwimandsaaren og ligger ud til Styrbord. Tredie Aare kaldes Klokkeare og ligger ud til bagbord Side. Fjerde Aare kaldes Stjæerner-

eller Stjænmandsaare og ligger ud til styrbord Side. Aarerne hænge i Krampe og paa Jerntolle.

Foruden Aarerne er der ikke andre Redskaber end et Anker, en Baadshage og en Øse i Baaden.

Til Fællesredskabet hører endvidere Støvlerne og 2 Ballier. Støvlerne ere særdeles store og temmelig kostbare. Overlæderet er af meget svært Læder og bøjes udad forneden ved Saalen saaledes, at Syningen foregaaer udvendig. Saalerne dannes af 2 eller 3 Lag sværeste Læder og beslaaes nedenunder med bredhovede Søm. Overdelen af Støvlerne gaaer ikke blot op om Laaret, men ender i store Klappe, der naa op for Brystet og bæres i Seler over Skuldrene. — Ballierne dannes af en tom Tjæretønde, som skæres over og brændes ud. Hankene i dem ere af Reb. —

Foruden disse Redskaber, som ejes af Vaadlaget i Fællesskab, skal hver Fisker være forsynet med et Belte, en Garnpose, en Tejne eller Madæske og et Par »hagede« Træsko.

Beltet er et Redskab, som Fiskeren spænder om sig under Dragningen. Det bestaaer forrest af et krumt Stykke Træ, Buen. Midt derpaa er ved et Par Jernkrampe fastgjort en 6—8 Tommer lang Pind, hvis yderste Ende er krummet opad. Denne Pind kaldes Fingeren og den krumme Ende derpaa »æ Hæg« eller Hag. Den Del af Beltet, der skal lægges bag om Lænderne, bestaaer af et 3—4 Tommer bredt Baand, Manken, der dannes af gamle Haartjeller, som syes til hinanden, omtrent som naar man binder Halmkurve. — Garnposen bindes som smaamasket Fiskergarn og er til at bære Fisk hjem i til Huset og Familien. De hagede Træske ere almindelig stærke »Skovbotræske«, som ere forsynede med 3 c. $\frac{3}{4}$ Tomme lange Pigge nedenunder. Disse ere nødvendige, for at Fiskerne, især under Dragningen, kan staa fast paa Is og frossen Jord.

3. Dragningen eller Udførelsen af selve Fiskeriet.

a. Dragning i aaben Vande.

Naar Mandskabet er samlet, Vaad og alt er til Stede til at Fiskeriet kan begynde, da er det første, der sker, dette, at Skipperen tager Støvlerne paa. Selv dette maa gjøres med Omhu; thi han kan beholde dem paa i 24 Timer. Først

lægges tørt Tag i under Foden og maaske rundt om den, dernæst stoppes Tag ned rundt om Benet, thi Støvlerne skulle være saa vide, at der kan sættes et godt Lag rundt om. Det hjælper nemlig særdeles mod Kulden, naar Skipperen om Vinteren vader ud i det iskolde Vand og maaske opholder sig længere deri, ligesom Taget ogsaa kan tage noget af Fugtigheden, hvis Støvlerne »sølpe«, det vil sige, om Vandet siver ind gennem Læderet.

Naar der er stoppet fornødent Tag ned, binder Skipperen Støvlen fast til Benet med en Snor, der sidder i en Stroppe paa Støvleskaftets indvendige Side, og endelig drager han det øverste af Skaftet, som hidtil har været »fyldt« ned, op om Laarene. Undertiden tage Skipperne endnu et Par »Rælæ-Buxer« paa, det vil sige: et Par vide Lærredsbuxer, som ikke naa længere end til Knæerne. (Rælæ betyder ræddelig, grim.) De kunne nemlig beskytte meget i Storm og Søgang, saa at Vandet ikke nær saa let kan slaa oven ind i Støvlerne.

Dernæst skal Vaaddet »skibes« eller indlægges i Baaden paa en regelmæssig og »klar« Maade, saa at det let og uden Forhindring kan lægges ud. Den Del deraf, som sidst skal ud, lægges først i, nemlig: først nordre Bundreb, nordre Slagreb, nordre Klæp, Stavreb og nordre Halvvaad, saa Houen, søndre Halvvaad, søndre Klæp, søndre Ende og endelig søndre Bundreb. Mens Indskibningen foregaaer, lægges Baaden med Bagstavnen ind mod Land. — Derefter sætter Mandskabet sig til Aarerne, som ogsaa stedse ligge skibede eller indlagte tværs over Baaden, naar de ikke bruges. Skipperen skyder Baaden fra Land ved at sætte sin Ryg under eller mod Bagstavnen, og naar Baaden flyder og Mandskabet har Tag med Aarerne, saa svinger han sig ind.

Vil man nu sætte Vaaddet ud for det Sted, hvor det er indskibet, saa lader man »æ Pæsen« beholde Enden af Rebet; ellers roer man til den ene eller anden Side, og han maa da se at følge med inde paa Stranden. Har man da naaet det Sted, man vil gaa ud fra, saa skaaddes eller roes Baaden baglænds saa nær til Land, at Skipperen kan hive Enden ind til Pæsenen, som binder den om sig eller i sit Belte og rolig sætter sig ned. Derpaa roer man ud fra Land, enten lige ud eller skraat til den ene Side, eftersom Strømgangen er. I tidligere Tider kunde Fiskerne sætte Garnene

lige ud og drage dem ind igjen paa bestemt Sted; men nu, siden Agger- og Thyborønkanalerne dannedes, fører Strømmen ofte Vaaddene langt til Siderne under Dragningen. Dersom Strømmen f. Ex. gaaer Syd paa eller »op ad«, som Fiskerne sige, saa maa man ro ud i nordlig Retning, og gaaer Strømmen mod Nord, saa maa man ro i modsat Retning. Hvor meget eller hvor lidt det skal være, er en Skjønssag. Det slutter man sig til af, hvor meget Strømmen førte Vaaddet sidst, eller hvorledes den i Øjeblikket fører de andre Garn, som ere i Vandet.

Skal der under Roningen drejes en lille Smule til den ene eller anden Side, da tilkjendegiver Skipperen dette ved en Bevægelse med Haanden, og en saadan Ordre kan godt baade gives og adlydes, uden at Samtalen afbrydes derved. Mens Rebene roes ud, sidder Skipperen i Bagstavnen og passer blot paa, at Enden løber ud uden »Kurrer«, men naar han kaster Vaaddet ud, saa rejser han sig op. Mens Vaaddet udlægges, drejes om til Højre i en passende Bue.

Er det under almindelige rolige Forhold, saa ro Fiskerne ganske jævnt, dog al Tid i god Takt og følgende Aareslag. Men ere Forholdene mere kritiske, saa tages der alvorligt paa Aarerne. Har man selv, eller ogsaa et andet Vaad, nylig haft en rig Fangst, og man har en Mening om, at Sildestimen endnu staaer paa et bestemt Sted, saa gjælder det om at komme først. Da stemme Roerkarlene deres Fødder mod Spanterne i Bunden af Baaden og ro, saa at Baaden formelig kan dukke under Tagene og dirre ved Aareslagene, mens Enden eller Rebene farer snurrende ud over den jernbeslaaede Essing. Det er ved slig Lejlighed ofte hændet, at et Vaadlag — navnlig naar de ikke fiskede i Fællesskab — har lagt sit Vaad enten lige over eller »i« et allerede udlagt Vaad, og der er ogsaa flere Gange skeet Skade derved, saa at Garnene ere blevne adspalttede; men ofte kunne de dog ved Besindighed og Conduite under Dragningen klares af hinanden uden stor Fortræd.

Naar saaledes Vaaddet er lagt, og man atter er naaet til Land, saa begive Stavnmanden og Klokkeren sig hen til Pæsenen ved søndre Ende. Hywwimanden og Stenmanden spænde ligeledes Belterne om sig og lave sig til at drage paa nordre Ende sammen med Haandlangeren. Skipperen

tager Baaden et Tag nærmere ind mod Land med Bagstavnen og lægger Ankeret fra Forenden ud mod Vindsiden.

Saa snart nordre Klæp er udlagt, rejser Pæsenen sig og begynder at »stinne« Rebet. Gaar Strømmen stærk mod Nord, er det fornødent, at han drager alt, hvad han kan, at den ikke skal føre søndre Halvvaad over i nordre. Naar han har draget nogle Favne i Land, gaaer han paa Rebet ned mod Stranden for at forhindre det i at løbe ud igjen. Tilsidst bliver han gjerne staaende, indtil Stavnmanden og Klokkeren kunne komme og hjælpe. En af dem »slaaer da i« nede ved Stranden, det vil sige: snurrer Rebet om Fingeren paa sit Belte, den anden tager fat bag ved, og Pæsenen kommer og slaaer i bag ved disse. Nu drage de alle tre i Forening og i Trit med hverandre et Stykke op. Saa slipper den bagerste og gaaer ned og slaaer i igjen tæt ved Fjorden, de andre komme og tage fat bag ved ham og saa fremdeles. Strømmen har under Tiden en saadan Magt, at én Mand ikke kan holde Enden, og det er hændet nogle Gange, at den, der er bleven sat dertil, er reven omkuld eller trukket ud i Fjorden. Dog er ingen druknet derved.

Fiskerne gaa al Tid baglænds under Dragningen og kunne saaledes have deres Opmærksomhed henvendt paa Fjorden og Vaaddet. Saa snart nemlig som man begynder at drage, saa rejse Kloppene sig over Ende ude i Fjorden, og derved kunne Fiskerne bestandigt se, hvor Vaaddet er og hvorledes det føres af Strømmen.

Under Dragningen gaaer Skipperen paa Stranden mellem begge Enders Mandskab, som nærme sig hinanden, alt efter som Vaaddet kommer ind. Er det fornødent, giver han Folkene Befaling om at drage stærkere eller svagere paa den ene eller anden Ende. Dette skeer ved Vink med Haanden. Skal der drages stærkere, vinker han op ad mod Bakkerne, og skal der sagtnes, saa ud ad mod Fjorden. Men øvede Folk kunne selv se og passe det. Om Natten, naar man ikke kan se Klæppene, maa man føle paa Rebene efter Spidskningerne, og man raaber da fra den ene Ende til den anden, at man nu har tredie eller fjerde Reb o. s. v.

Mens Vaaddet inddrages, kan Skipperen i Almindelighed ogsaa sælge Sild til en og anden »om fra Landet«, det vil sige: en Bonde fra Sogne længere inde i Salling, eller gjøre

Aftale med en »Krejler« eller sejlsende Fiskehandler, som mulig er til Stede.

Saasnart Klæppen er kommen i Land, lægger Pæsenen Beltet fra sig og giver sig til at »ringe« Rebene. Og naar Stavene ere komne til Land, tager Stavnmanden Overtjellerne og Klokkeren Nedertjellerne paa søndre Halvvaad, mens ligeledes Hywwimanden tager Overtjellerne og Stenmanden Nedertjellerne paa nordre Halvvaad. Haandlangeren og Skipperen tage Midten af Garnet. Naar kun Houden er tilbage, plejer Skipperen at gaa ud i Fjorden bag ved og hjælpe ved at trække Fangsten op.

Som oftest er det en let Sag nu om Tider; thi man har sjælden mere end nogle faa Ol og maaske ikke en Gang det. Det hører nu næsten den ubestemte Fortid til, at et Vaad er kommen ind saa fuldt af Sild, at man kun har kunnet faa en Del af Halvvaadene i Land, og at man trak Garnene ind, efterhaanden som man fik Sildene øst op i Ballier og baaret op paa Stranden. Men noget lignende er dog skeet i Mands Minde. Saaledes har et Vaad fanget 400 Ol for ikke ret mange Aar siden ved Kybe, et andet flere Aar tilbage 1300 Ol ved Sallingsund, og det er ofte skeet, at et Vaad har fanget 100 eller 150 Ol ad Gangen¹⁾.

Ved en saadan Lejlighed giver man sig ofte ikke Tid til at tælle Sildene, men bærer dem, som anført, op paa Stranden i en Dynge eller i en eller anden Baad. Dog regner man hver Ballie fuld for 4 Ol. Men i Almindelighed tælles Fangsten strax, naar den drages op.

Fiskerne sætte sig da paa Knæ om Dyngen eller Houden med en Ballie ved Siden. Sildene tælles al Tid »i Kast«, det vil sige: 4 Sild ad Gangen. Man tager nemlig en Sild i Mellemrummene mellem hver af Fingrene paa højre Haand eller egentlig to Sild mellem de to første Fingre og én mellem hver af de to næste. Naar den første kaster 4 Sild i Karret, siger han én, naar den anden kaster 4, siger

¹⁾ Gamle Fiskere mindes endnu med Beundring »den store Dræt« ved Løgedal. Den Gang man da fik Stavene til Land, saa var hele Vaaddet og Mellemrummet mellem Halvvaadene ganske fyldt med Sild. Et andet Vaad, som blev lagt udenom, fik en god Fangst alene ved de Sild, der spildtes eller gik igjennem.

han to, og saa fremdeles. Naar man er kommen til 20, er altsaa 1 Ol optalt.

Fiskerne tælle endnu efter Snese ligesom i gammel Tid, og det lyder løjerligt for hvem der ikke er vant til at høre det. Naar man er kommen til 29, siges fremdeles og noget syngende: tiogtywh, ølleaatyw, tølvaatyw, trettenaatyw — — nittenaatyw, fyrrityw. Og naar man er kommen til 49 siges: tiaafyrri, ølleaafyrri, tølvaafyrri — — — nitten-aafyrri, tresindstyw. Og ligeledes i 4de Snese. — Forfatteren af nærværende har kjendt Børn af Fiskere, som næsten ikke forstode at tælle paa anden Maade og som havde ondt ved at forstaa, hvad f. Ex. Tallet 57 betyder og hvorledes det skal læses.

Saasnart Fangsten er talt op eller tømt ud, bliver Vaad- det i Almindelighed skibet, inden man enten hviler sig eller foretager andet. Holder man derimod op med Fiskeriet for den Dag, bliver Baaden »bjærget« op og Garnene hængte til Tørring omkring paa Kanten af den.

Tidligere fiskedes fornemmelig ved Kybe By; men i de senere Aar drages næsten ikke andre Steder end ved Salling- sund og Glynngøre.

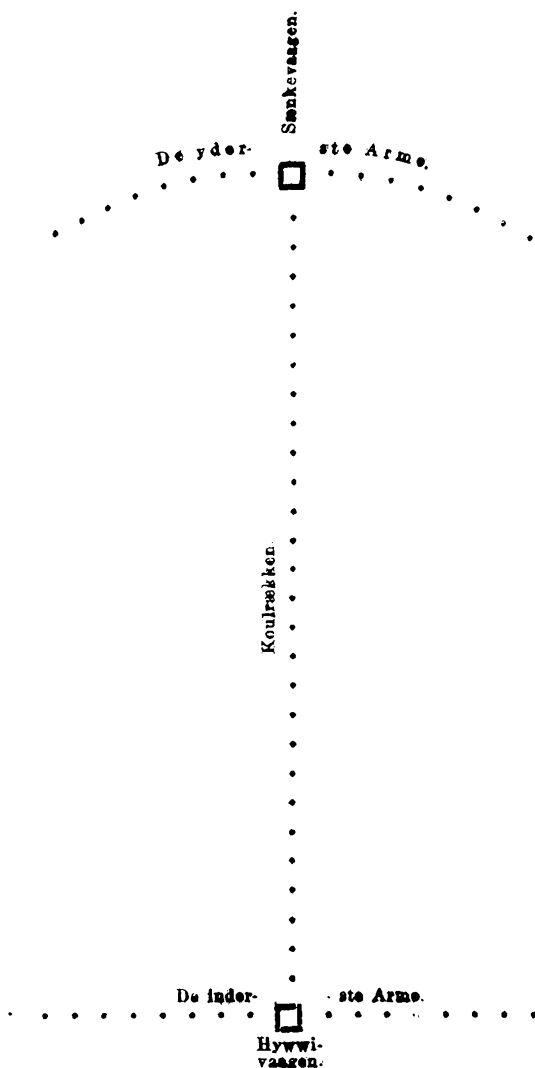
Naar der drages med flere Vaadde, da er det et ejen- dommeligt og smukt Syn at staa paa Bakkerne ovenfor og se ned over de travle Fiskere, der ile frem og tilbage paa Stranden. Og gaaer man ned imellem dem og seer, hvorledes Rebene ligge paa Kryds og langs over hverandre, da maa man undres over, at Pæsenerne kunne finde Rede i dem og faa hvert Vaads samlet for sig. — Der har indtil de seneste Aar ligget flere Stene paa Stranden ved Sallingsund, som Rebene under Sammenringningen i Tidernes Løb have slidt dybe Furer ind i; men nu ere de til Dels kløvede og bortførte.

b. Dragning under Is.

Sildefiskeriet kan ikke blot drives i aaben Vande, men ogsaa under Is om Vinteren. Der skal da anskaffes en stor Slæde til at føre Vaaddet og Redskaberne paa samt en svær Lægte, en Fork og en »Hæg« eller et Stykke Træ med en opadbojet Gren eller Krog paa Enden.

Naar man skjønner, at Isen er stærk nok til at bære

Slæden med Vaaddet paa, saa afmaales og indrettes en Fiskeplads paa Isen. Og Fiskerne have deres bestemte »Hold« eller Drættsteder med Mærker fra Land af paa Is, ligesaavel som naar Vandet er aabent. —

Først hugges en større firkantet Vaage, »Hywviwaagen«, noget ude fra Land, omtrent over eller noget indenfor »Hæwer-

brinken« eller der, hvor Grundene høre op og Dybet begynder. Fra denne Vaage hugges en Række af mindre, trekantede Huller i lige Linie ud ad i Fjorden og saa langt, som Længden af Slagrebet og Stavrebet er. Ved den yderste Ende af denne Række, der kaldes Koulrækken, hugges atter en større firkantet Vaage, som kaldes Sænkevaagen. Fra denne Vaage hugges en kortere Række af smaa Huller ud til begge Sider, men noget om i en Bue ind efter. Længden af hver af disse Rækker, der kaldes »Arme«, er lig Halvdelen af Vaaddets Længde. Ved hvert af de yderste Huller opsættes en »Kauh« eller et Stykke Is, som snart fryser fast til Isfladen og bruges til at binde fast ved. — Ligeledes hugges 2 kortere Rækker eller Arme, én til hver Side, lige ud til Siderne fra Hywwivaagen eller den inderste store Vaage, og der opsættes ogsaa der et Stykke Is ved hvert af de yderste Huller til at binde fast ved.

De afhuggede Isstykker af alle de smaa Huller tages op ovenpaa; men Flagerne af de to store Huller skydes ind under Isen. Ved det yderste store Hul skydes Isstykket udad og ved det inderste indad for at styrke Isen; thi paa begge disse Steder skal Vaaddet lægges og Mandskabet staa, enten naar Garnet udlægges eller tages op.

Dette Arbejde kaldes »at hugge Vaaddet ud«, og hertil møder hele Vaadlaget eller begge Halvfjerdings Mandskab. Det tager gjerne en Dag.

Naar man er færdig til at Fiskeriet kan begynde, saa »skibes« Vaaddet paa den nævnte Slæde, dog ikke ganske i samme Orden som i Baaden. Man lægger nemlig Stavene nederst og Houen øverst. Derpaa føres Vaaddet paa Slæden ud til Sænkevaagen og væltes af paa Isen, saa at Houen kommer nederst og Stavene op.

Enderne af Stavrebene, som ere løste fra Vaaddet, bindes hver til sin Ende af en Stang, som ved et 40—50 Favne langt Reb er forbunden med den foran nævnte Lægte. Denne stikkes ind under Isen fra Hywwivaagen af hen mod det nærmeste Hul i den lange Række ud efter. Kommer Lægten ikke frem lige derfor, saa rækker en Mand, sædvanlig Stavnmanden, Hægen ind under Isen og trækker den frem dermed. Derpaa kommer Skipperen og skyder Lægten videre med Foruden hen til det tredje Hul. Stavnmanden søger saa, der

at »faa Stilling« paa Lægten lige for Hullet, og saa fremdeles. Dette kaldes at »koule«, og Lægten kaldes »Koullægte«, ligesom ogsaa det nedhængende enkelte Reb kaldes »Koultrebet«. — Paa denne Maade fører man Rebene fra Hul til Hul ud til den yderste store Vaage. Men man kan dog ikke blive ved at føre Rebene frem i ét Træk; de ville da synke til Bunds, og det vilde blive alt for besværligt at føre dem videre. Der maa derfor, naar man er kommen en 30—40 Favne frem, sættes en Mand til at »strente« Rebene eller trække dem op paa Isen og atter fire ned af dem, efterhaanden som Koulingen skrider frem. Man gaaer altsaa ud fra dette Hul som et nyt Punkt, og saaledes maa man atter gjøre, naar man er kommen et lignende Stykke frem.

Naar Koullægten kommer til den yderste store Vaage, saa tages den op, og man trækker Koultrebet til sig. Naar Enderne af Stavrebene komme, løses de fra og bindes til Vaaddet, dog kun én ad Gangen. Men for at man nu ikke skal tage Fejl og binde nordre Ende f. Ex. til søndre Stav, hvilket let kunde ske. om Rebene vare bundne samlede til Lægten, saa er det, at de, som foran anført, ere bundne til Enderne af en Stang, som kaldes »Hammelen« og skrider frem paa tværs under Isen. I Almindelighed tages først søndre Ende og bindes til Staven; den anden Ende bliver sædvanlig hængende fastgjort ved Stangen over den inderste Side af Vaagen. — Derpaa stikkes Lægten ind under Isen fra Sænkevaagen hen efter Hullerne i sydlige Arm og koules ud derunder. Bagenden af Koultrebet bindes til Vaaddet ved Staven. Naar Koullægten kommer til det yderste Hul, saa tages den op, og nu kan Vaaddet spændes ud ved dette Reb, derved at en Mand drager deri. Der er gjerne 3 Mand til at give Vaaddet ned, én ved Overtjellerne, én ved Neder-tjellerne og én ved Midten. Naar Staven kommer op i det sydligste Hul, saa stikkes en Stage under Tjellerne og lægges tværs over Hullet, saa at Vaaddet kan hænge derpaa, eller ogsaa selve Staven tages op og lægges over Isen. —

Derpaa stikkes Koullægten atter under Isen fra Sænkevaagen hen efter Hullerne i nordlige Arm og koules ud. Bagenden af Koultrebet bindes til nordre Stav, og nordre Halvvaad udspændes og ophænges ligesom søndre. Ved Hoven stikkes en Stage under Tjellerne, som Midten af

Garnet kan hænge paa. Saaledes er nu Vaaddet udspændt og ophængt under Isen.

Man er dog endnu ikke færdig til at drage. Rebene ere nemlig fra Begyndelsen af førte ned ad ét Hul og ligge samlede langs ad Fjordbunden omtrent ud til Sænkevaagen. Og dersom man begyndte at drage nu, saa vilde Vaaddet snart trækkes sammen og sandsynlig saa godt som intet fange. Rebene maa derfor føres ud fra hinanden ved de inderste Arme og »hahres op« eller strammes, saa at de staa i lige Linie fra de yderste Huller i Yderarmene til de yderste i Inderarmene. — Enderne hahres ikke op paa én Gang, men hver for sig. Saasnart nemlig søndre Halvvaad er udlagt, saa strammes Rebene op der og siden ved nordre Ende, naar nordre Halvvaad er udspændt. Der kan nemlig gaa et Par Mænd, hvoraf den ene er Pæsenen, ved de inderste Arme og føre Rebene ud der samtidig med, at Vaaddet koules ud foruden. Men man kommer lettere til at føre Rebene ud forinden; man har nemlig én Gang for alle koulet et Reb hen under de inderste Arme, som ligger udspændt og fastgjort der. Og ved at binde den inderste Ende af Slagrebene til en Lykke af dette Reb, som imens tages op i Hywwivaagen, kan man let trække dem ud, først det ene og saa det andet. Til dette Reb under Inderarmene bruges et Bundreb; thi ved Dragningen under Is bruges Bundrebene ikke til egentlig at drage med.

Naar alle disse Forberedelser ere gjorte, da er man endelig færdig til, at Dragningen kan begynde. Mandskabet spænder Belterne om sig og »slaaer i« eller tager fat paa Enderne ved de yderste Huller i Inderarmene. Skipperen giver Stavene løs, saa at Halvvaaddene synke til Bunds og raaber eller giver Tegn til Folkene om at drage. Men dersom der er Strømgang, da skal den Del af Vaaddet først sænkes, der vender samme Vej, som Strømmen gaaer — altsaa nordre Halvvaad først, naar Strømmen gaaer nord paa. Naar Vaaddet er sænket, saa begiver Skipperen sig ind til Mandskabet, som nu gaaer baglænds og drager ligesom paa Landjorden. Og her ere de hagede Træsko aldeles nødvendige.

For at man kan drage ligeligt paa Enderne (thi man

har nu ikke Klæppene at se efter), maa man give Agt paa Spidskningerne og Mærkerne paa Rebene.

Naar Vaaddet kommer saa nær ind til Inderarmene, at Klæppene komme frem, saa skulle Enderne nærmes til hinanden. Dette sker atter ved Hjælp af Bundrebet. Man binder nemlig dette til Enderne ved de yderste Huller og tager det op med Hægen et Par Huller længere inde. Naar man har draget nogle Favne der, saa flytter man nærmere sammen. Og naar Vaaddet er nær for Haanden, saa samles Enderne i Midtvaagen. — For at man saaledes kan række ned og tage dette Reb op, naar man vil, og i hvilket Hul man vil, maa de inderste Arme være hugne aldeles i lige Linie.

Saa snart Stavene komme op, tage Skipperen og Hywwimanden alene Vaaddet aldeles som naar det hywwies ind i Baad, dog kunne de ogsaa afløses af et Par andre for at banke Næverne, om det er fornødent. — Dersom det fryser haardt, skal Garnet øjeblikkelig »stormes«, ligesom det kommer op af Vandet, det vil sige: spredes ud over Isen eller i Sneen for »at fryse tørt«; thi dersom man lader det vaade Garn ligge i en Dynge, vil det fryse sammen. Skulde det ske ved Uagtsomhed, maa Vaaddet sænkes ned i en Klump for at optøes ved Fjordvandets Varme.

Er Fangsten tømt ud og talt op, føres den til Land i Garnposerne. Hver Pose skal tage 10 Ol, og den Fisker er ikke rigtig »myndig«, som ikke kan bære sine 10 Ol.

Derpaa skibes Vaaddet paa Slæden og føres ud til Sænkevaagen, mens Stavrebsenderne bindes til Stagen ved Enden af Koulrebet og koules ud som foran anført.

Ved denne Maade at fiske paa er man bunden til atter at drage paa samme Plet. Dog kan man, idet Vaaddet ned-sænkes, føre det noget mere eller mindre ud til den ene eller anden Side, eftersom det er fornødent for Strømgangens Skyld.

Dragning under Is indtræffer ikke hvert Aar og drives, naar den forekommer, kun en kortere Del af Vinteren. Derfor er det ikke fuldt saa nøje bestemt eller overholdes ikke saa punktlig, hvad enhver af Fiskerne skal bestille, som ved Dragningen i aaben Vande.

Fiskerne kunne ikke arbejde hele Tiden uden Hvile eller Vederkvægelse. Tidligere havde man ikke andet at søge Ly i end nogle Jordhytter, og af disse findes endnu Spor ved Fiskerbyen Kybe. For en 40—50 Aar siden byggede en Mand sig et Hus syd for Sallingsunds Færgegaard »Pinen« og indrettede deri en stor Stue. Her havde Fiskerne i flere Aar deres Tilhold. Efter at det nuværende Stuehus ved Færgegaarden var bygget og der var tillavet en stor Fiskerstue, flyttede Fiskerne der til, og der have de nu haft Plads i de sidste 30 Aar. Her samles altsaa »Sildvaadkarlene«, hvert Vaadlag for sig, omkring de lange, i det brolagte Gulv faststaaende Borde, Tejnerne med Melmaderne tages frem, og Skipperen indkøber og uddeler den reglementerede Flaske Brændevin. Her tilbringe Fiskerne de lange og mørke Vinternætter, naar det kuler op, saa at de ikke kunne drage, eller Fiskeriet ikke giver noget af sig, og man forkorter sig da Tiden med at spille Kort om en »Omgang sorte« eller sligt. Nogle af de yngre prøve maaske Kræfter med hinanden; de træde da i Stengulvet, saa Ilden gnistrer fra de hagede Træsko, og sætte hinanden til Vægs, saa det knager i Borde og Bænke. Og i det hele er det en kraftig og grovkornet Skjæmt, der føres her.

Sildefiskeriet drives i Almindelighed fra 1ste November til hen paa Foraaret, og Udbyttet deles 3 Gange i dette Tidsrum, nemlig til Jul, Kyndelmisse og til Slutning. Vaadlagene have for det meste »lagt Lauh« med hinanden, det vil sige: to eller flere Vaadlag fiske i Fællesskab. Ved den første Bytning fradrages først Fællesgjælden eller hvad der er udgivet for Vaadlaget til Støvler, Tjære, Brændevin eller sligt. Derefter deles Fortjenesten, som anført, pr. Dag. Fra den enkelte Fiskers Part drages dernæst, hvad Skipperen muligvis har udlagt for ham. Det er ikke sjældent, at de fattige Fiskere ikke kunne faa paa Kredit, saa at Skipperen maa betale eller kautionere for Hamp og Reb hos Kjøbmand eller Rebslager. Byttedagen er en Slags Højtid, der gjerne fejres med et lille Gilde i det Hus, hvor Bytningen foregaaer.

Sildefiskerne have fra gammel Tid af svaret Tiende af dette Fiskeri, nemlig 10 Ol Sild til Præsten og 5 Ol til Degnen aarligt af hvert Vaad.

Der er i de senere Aar, rimeligvis som en Følge af

Sildenes Aftagen i Fjorden, foregaaet en Forandring i Vaadlagenes Dannelse. Der er nu i Almindelighed ikke mere end de 6 Mand i et Vaadlag, der ere fornødne til at bruge Vaad- det. Nu udreder Pæsenen sin 6te Part af Redskaberne og faaer den 6te Del af Fortjenesten. Og han maa nu være lige saa dygtig og indsigtfuld Fisker som nogen.

Man fisker nu blot om Dagen, eller en vis Tid, saa længe man kan holde ud; derpaa sættes Baaden paa Land og Vaad- det hænges til Tørring, indtil man atter næste Dag kan begynde igjen.

Sildefiskeriet ~~hæ~~ fra gammel Tid; af stedse hvilet om Søndagen, nemlig fra Lørdag Aften til Søndag Aften, og det er næsten ukjendt, at nogen ~~hæ~~ fisket paa en Søndag. Der- imod kan den enkelte Fisker undertiden »bøde« eller repa- rere sit Garn om Søndag Eftermiddag.